

Izvoare istorice comentate

OBLIGAȚIILE RECIPROCE ALE SENIORULUI ȘI VASALULUI

Textul *

„Episcopul Fulbert¹, către gloriosul duce Guillelm de Aquitania.

Îndemnat să scriu despre rînduiala fidelității², am notat pe scurt, cele ce urmează, din cărțile care sînt de autoritate.

Acela care jură credință³ seniorului său⁴, trebuie să aibă întotdeauna în memorie acestea șase : (să fie) sănătos, bine păzit, cinstit, binevoitor, folositor, săritor⁵. Sănătos, adică nimic (nu trebuie făcut) în dauna seniorului sau a corpului său. Bine păzit, adică nimic în dauna secretelor sau a fortărețelor care-i dau siguranța. Cinstit, adică nimic în dauna justiției sau a altor lucruri de care depinde onoarea lui. Folositor, adică nimic în dauna posesiunilor lui. Binevoitor și săritor, adică să nu îngreueze realizarea binelui pe care seniorul este pe cale de a-l face și nici să facă imposibil ceea ce se poate face. Este drept ca vasalul să evite aceste prejudicii ; dar aceasta nu e suficient pentru a deveni vasal, căci nu este destul a te feri să nu faci rău, ci trebuie să faci numai ce e bine.

Rămîne deci ca, în privința celor șase lucruri susamintite, (vasalul) să dea cu fidelitate sfat și ajutor⁶ seniorului său dacă vrea să fie demn de feudul său și să-l stăpînească cu fidelitatea pe care a jurat-o.⁷ Seniorul, de asemenea, datorează toate acestea vasalului căci de n-ar face așa, ar putea fi socotit pe drept, ca (fiind) de rea credință, precum și vasalul, dacă s-ar dovedi trădător, perfid și sperjur prin fapte, ori prin consimțămîntul său. V-aș fi scris mai mult, dacă n-aș fi fost ocupat cu multe altele, în special cu restaurarea cetății și bisericii noastre care au avut de suferit de curînd un groaznic incendiu.“

Comentariu istoric

1. Episcopul Fulbert de Chartres (1007—1029), după cum rezultă din bogata sa corespondență, era consultat de contemporanii săi în diferite probleme, ca om învățat și cunoscător al normelor și regulilor juridice.

2. În original : „de forma fidelitatis“. Între vasal și senior s-au stabilit anumite relații. Ele sînt determinate de primirea de către vasal a unui feud din partea seniorului. Feudul era, de obicei, un lot de pămînt pe care seniorul

* Fulbert de Chartres, *Epistolae*, LVIII, an. 1020, H.F.X., p. 463, în *Textes et documents d'histoire, moyen âge*, par J. Calmette, nouvelle édition refondue et augmentée avec le concours de Charles Higounet, Presses universitaires de France, Paris, 1953, p. 70—71, ediție bilingvă (traducerea autoarei).

îl da vasalului în schimbul anumitor obligații, îndeosebi militare. Aceste loturi de pământ proveneau din teritoriile cucerite (cum a fost cazul în Franța, Anglia, Califatele arabe, Imperiul otoman etc.), din pământurile statului (în China, Japonia, Coreea etc.), din acapararea pământurilor obștilor sătești sau ale micilor proprietari (în țările din răsăritul, ca și din apusul Europei). La început, dania avea forma de *beneficiu*, adică o concesiune provizorie de pământ, condiționată de anumite obligații. Din sec. al IX-lea pînă spre sec. al XII-lea, beneficiul devine ereditar și este înlocuit cu termenul de *feud* care desemnează, în general, o proprietate funciară obținută de vasal de la seniorul său, în schimbul anumitor obligații. Dar ca feud putea fi primit și un castel, o cetate sau chiar și o simplă favoare. De exemplu, în poemul epic *La chanson de Roland*, nepotul lui Marsile, regele sarazin, îi cere acestuia permisiunea de a-l lovi primul pe Roland: „Donnez-moi un fief: le don de frapper contre Roland le premier coup“ (*La chanson de Roland*, publicată după manuscrisul din Oxford și tradusă de Joseph Bédier, Ed. d'art, Paris, 1922, p. 69, v. 865).

3. Actul prin care un om liber devine vasalul înzestrat cu un beneficiu de către seniorul său și care consfințește aceste raporturi este omagiul. Nimeni nu putea primi un feud înainte de a presta un omagiu seniorului său. Cu toate diferențele locale și obiceiurile diverse, ceremonialul omagiului se desfășura în condiții asemănătoare peste tot: vasalul, în genunchi și fără arme, își așeza mâinile sale împreunate în mâinile seniorului și se declara „omul său“ pentru un anumit feud. Seniorul îl ridica, îl săruta, apoi vasalul, în picioare, presta un jurământ de credință. Esența procedurii de mai sus este redată astfel în *La chanson de Roland*: „à mains jointes, il deviendra votre homme“ (*Ibidem*, p. 55, v. 695). Jurământul odată prestat, urmează investitura: seniorul dă vasalului său un obiect oarecare, ca simbol al concesiunii făcute. Pînă în sec. al XI-lea, omagiul este întîlnit în texte „hominium“. Din sec. al XII-lea se întîlnește expresia „hominium planum“, care exprimă o investi-tură primită de la doi sau mai mulți seniori.

4. În text: „suo domino“ (dominus,-i = stăpîn, domn). Întrucît, în sens feudal, raportul de vasalitate nu reprezintă o relație între „stăpîn“ și o persoană care să-l recunoască pe acesta drept stăpîn, am folosit în traducere termenii „senior“ și „vasal“.

5. În text: „incolumne, tutum, honestum, facile, utile, possibile“. Aceste șase adjective exprimă *obligația reciprocă* a seniorului și a vasalului de a nu comite nici un act care să cauzeze vreun prejudiciu material sau moral celeilalte persoane. Textul din limba latină este în mod deliberat echivoc în privința substantivului ale cărui însușiri le exprimă cele șase adjective. Aceste substantive pot fi atît „seniorul“, cît și „vasalul“, întrucît obligațiile erau bilaterale.

6. În text, „consilium et auxilium“. Aceste îndatoriri, mult mai concrete decît celelalte, sînt obligatorii numai pentru vasal. „Consilium et auxilium“ constituie obligația vasalului de a veni cu oamenii săi de cîte ori este chemat de seniorul său. Modul de a-i anunța pe vasali, atunci cînd seniorul era la mare distanță de ei și avea la îndemînă o cancelarie, erau scrisorile-porunci („les chartes“). „Consilium“ (sfat) constituie obligația vasalului de a lua parte

la ședințele curții seniorului, la deliberările care aveau loc acolo, cu privire la toate problemele ce interesau pe senior și pe vasalii săi. „Auxilium“ (ajutor) este obligația vasalului de a da ajutor militar seniorului fie pentru „stagium“ — adică pentru paza castelului, fie pentru „ost, hostis“ — adică pentru participarea la războaiele întreprinse de senior, ori numai pentru o simplă incursiune. **

7. Toate obligațiile care decurg din relațiile vasalice erau departe de a fi respectate cu strictețe de ambele părți. Mai întâi, trebuie stabilită o diferență apreciabilă între fidelitatea, foarte rar încălcată, a micilor vasali și aceea a principalilor vasali ai regelui, ei înșiși mari seniori feudali, oricând gata să-și transforme feudul lor într-o seniorie cât mai independentă față de acela, de la care l-au primit. Poate tocmai de aceea, sentimentul vasilic este foarte mult idealizat în *La chanson de Roland*: „Pour son seigneur on doit souffrir de grands maux et endurer les grands chaudes et les grands froids, et on doit perdre du sang et de la chair“ (*Ibidem*, p. 82, v. 1115—1117). Dacă fiecare vasal și-ar fi respectat seniorul după îndemnul poemei lui Roland, societatea feudală n-ar fi intrat în istorie ca o epocă de perpetue războaie, datorate — în cea mai mare parte — tocmai nerespectării obligațiilor reciproce dintre senior și vasal.

Sugestii metodice

În lectura primei părți a acestui izvor istoric, elevii sînt conduși să desprindă ideea credinței, a fidelității pe care vasalul o datora seniorului său. Insistînd apoi asupra celor două îndatoriri de bază ale vasalului, „sfat și ajutor“, profesorul poate cere elevilor să explice de ce vasalul este dator să le îndeplinească cu fidelitate, pentru a pune în evidență importanța acordării ajutorului militar, dificultatea adunării oastei feudale, rostul ajutorului militar în luptele dintre seniori.

De asemenea, se poate cere elevilor să explice de ce, către sfîrșitul scrierii, Fulbert de Chartres spune că și seniorul datorează toate acestea vasalului, pentru a sublinia ideea reciprocității obligațiilor vasalice dar, în același timp, și pentru a accentua ponderea cu care se insistă, în această scrisoare, asupra obligațiilor vasalului.

Este necesar ca elevii să înțeleagă că în evul mediu această structură a relațiilor vasalice era o necesitate, determinată de lupta pentru menținerea privilegiilor de clasă, de teama țărânimii, de lupta împotriva altor seniori în timpul anarhiei feudale, de războaiele de cucerire ori de apărare, precum și de consolidarea politică a statului în condițiile unei puteri centrale.

MINODORA PEROVICI

** Pentru detalii în legătură cu această îndatorire, vezi Radu Manolescu, *Societatea feudală în Europa apuseană*, Editura științifică, 1974, p. 248—249.